

## TARİHE TANIKLIK EDEN BİR MANZUME: KİLİSLİ RÛHÎ'NİN TÂRÎH-İ İBRET-NÜMÂ'SI

*A Poem Witness of History: Târîh-i İbret-Nümâ of Rûhî from Kilis*

**Hasan ŞENER\***

### ÖZET

Edebiyat ve tarih arasındaki ilişki inkâr edilemez bir gerçektir. Edebî ürünler kimi zaman tarihi kayıtlara geçmemiş olayları konu edinebilirken, kimi zaman da tarihi kayıtlara geçmiş olayları daha ayrıntılı şekilde ileriki zamanlara ulaştırır. Bu türden edebî metinler, tarihi kayıtların bağlamdan uzak olan anlatımlarına bir canlılık kazandırma ve tarihe şahitlik etmeleri bakımından önemlidir. Bu açıdan Kilisli Rûhî tarafından yazılmış “Târîh-i ibret-nümâ” başlıklı manzume tarihi kayıtlara geçmiş bir olaya tanıklık eden ve bu olaya bağlam kazandıran bir metindir.

Çalışmada edebî metin ve tarih ilişkisi üzerinde durulmuş; 18. yüzyılın son çeyreğinde Kilis ve çevresinde hüküm süren ve yaptıklarıyla tarihi kayıtlara geçmiş olan bir idarecinin icraatlarının ve feci sonunun anlatıldığı Târîh-i ibret-nümâ” adlı manzume incelenmiştir. İncelemede metnin genel özellikleri üzerinde durularak metinde geçen olaylar beyitlerden hareketle değerlendirilmiş ve olayların tarihî kayıtlarla ilişkisi belirtilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kilisli Rûhî, Târîh-i ibret-nümâ, Daltaban-zâde

### ABSTRACT

Relation between the history and literature is an undeniable fact. Sometimes, literary works may have themes about events that are not mentioned in historical records or they may discuss historical events in more detail and carry them to the future. These kind of literary works important because they witness the history and they revive the plain narration of hisorical records. In that respect, the poem named “Târîh-i ibret-nümâ” which is written by Rûhî from Kilis, bear witnesses to a historical event and gives detailed information about this event.

This paper emphasises the relation between the literary work and history , and studies the poem titled “Târîh-i ibret-nümâ” which has a theme about a ruler lived last quarter of the 18th century in Kilis area, who is mentioned in historical records with his actions and his tragic end. In this paper, general features of the poem is studied and events that mentioned in the text ar evaluated according to the couplets and relation with the historical records are stated.

**Keywords:** Rûhî from Kilis, Târîh-i İbret-nümâ, Daltaban-zâde

### GİRİŞ

“Tarih Sümer’de başlar” hükmünün temelinde, hiç şüphesiz ilk yazı olan çivi yazısının Sümerliler tarafından icat edilmesi ve Sümerlilerin bu yazılarını kil tabletlere geçirerek yazılı tarihi başlatmış olmaları yatmaktadır. Bu durum bize tarih ile dil, daha doğru ifadeyle tarih ile yazı dili arasındaki mutlak bağı göstermektedir.

Dilin birincil fonksiyonu insanlar arasında anlaşmayı/iletişimi sağlamasıdır. Bu iletişim yatay veya dikey olabilir. İnsanlar, kültürleri ve değer yargıları başta olmak üzere geçmiş yaşantılarına ait her türlü bilgi birikimini sonraki nesillere, milli kültürün ve milli kimliğin temelini oluşturan,

---

\* Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, [senerhasan@gmail.com](mailto:senerhasan@gmail.com)

milletin duygu, düşünce ve hayat sisteminin oluşmasında oldukça önemli rol oynayan dil aracılığıyla aktarırlar.

Dilin kendisi bir iletişim aracı olmakla beraber, nesiller arası iletişimi sağlarken edebiyatı veya edebî ürünleri bir araç olarak kullanmaktadır. Bundan dolayıdır ki bir milletin tarih içinde geçirmiş olduğu siyasi, iktisadi, dini, askeri, hukuki, sosyal vb. her türlü gelişmeyi o millete ait edebî ürünlerde gözlemek mümkündür. Milletler, tarih sahnesine çıkışlarından itibaren ürettikleri soyut ve somut değerlerini söz aracılığıyla nesilden nesile aktarmışlardır. Bir milletin sahip olduğu kültürü yaşatabilmesi ve sürdürebilmesi, sonraki nesillerin zihninde tarihsel farkındalık ve geçmişe ait toplumsal hafızayı oluşturabilmesi için bu aktarım zorunludur. Bu zorunluluk yazının icadından önce söze dayalı iletişimi, diğer bir ifade ile sözlü kültürü/sözlü edebiyatı (ki bu bağlamda özellikle destan ve efsaneler sözlü edebiyatın öne çıkan önemli örneklerindendir) yazının icadından ve etkin bir şekilde kullanımından sonra da yazılı edebiyatı önemli kılmıştır ve edebiyat ile tarih arasında bir ilişkinin doğmasına sebep olmuştur.

Edebiyat ile tarih ilmi arasında iki yönlü bir ilişki vardır: Tarihi olaylar edebiyata konu olurken edebiyat da tarih araştırmalarına malzeme/belge sunar. Diğer bir ifadeyle edebiyat ile tarih arasındaki ilişki, öncelikle edebiyatın tarih araştırmalarına katkısı ve tarihin edebiyata kaynaklık etmesi gibi somut göstergelere dayanır. Klasik Türk Edebiyatı nazım türlerinden gazâvât-nâmeler, menâkıb-nâmeler ve fütuvet-nâmeler bir taraftan konusunu tarihten alırken diğer taraftan tarihin yazılmasına kaynaklık etmektedir. Bu tür eserler “Anadolu’nun İslamlaşmasına, tarihi olaylara ve şahsiyetlere; sosyal, ekonomik ve kültürel hayata ait bilgiler aktardığı için, tarihe kaynaklık etmiş metinlerdir” (Ocak, 1993: 58). Bundan dolayıdır ki edebî eserlerin tarih ilmine katkısı göz ardı edilemeyecek derecede bir öneme sahiptir. Bu bağlamda S. Kemal Tural, tarih yazıcılığını zenginleştirecek olan bilgileri halk edebiyatı ve folklor araştırmacılarının eserlerinde bulmanın mümkün olduğu ve tarihçinin edebî eser dünyasına girmesinin elzem değilse de faydalı olacağı (Tural, 1993: 41-42) konusunda önemli hatırlatmalarda bulunmaktadır.

Tarihin malzemesi, geçmişte yaşanmış olaylar ve insanın hayatına karışmış değerler ve durumlarıdır. Tarih ilmi, bu değer ve durumları bazı belgelere dayanarak inceler. Bu belgelerin önemli bir kısmını edebî eserler oluşturur ve bu eserler yazıldığı dönemin pek çok açıdan çekilmiş birer fotoğrafı durumundadır. Bu yönüyle edebî eserler, sözlü ve yazılı ürünler, gelecek için tarihsel bir anlam yüklenirler ve geçmişle geleceği buluşturma noktasında oynadığı rol bakımından büyük bir önem taşırlar (Erol, 2012: 60). Türkiye’de ilk defa tarih ve edebiyat tarihi incelemelerinde bilimsel yöntemleri ortaya koyan M. Fuat Köprülü de bir milletin edebiyatını, milli ruhu ve milli hayatı gösteren bir ayna olarak görmekte ve bir milletin, hayatı nasıl gördüğünü, nasıl düşündüğünü, nasıl hissettiğini en doğru ve en canlı olarak o milletin fikir ve kalem ürünlerinde bulabileceğimizi ifade etmektedir (Köprülü, 1980: 1).

Her ne kadar edebî eserler tarihe malzeme sunsalar ve tarih yazımında edebî eserlerden faydalanılabilseler de bu eserlerin estetik endişenin ön plana alınarak yazılan birer kurgu ürünü olduğu göz ardı edilmemelidir. Unutulmamalıdır ki edebî eser “yaşanmış gerçeklerin az çok değiştirilmesi ile vücut bulmuş özel bir kompozisyonudur” (Tural, 1993: 70). Edebî eserden faydalanma esnasında tarihçinin oldukça dikkatli ve metotlu bir şekilde davranma mecburiyeti vardır. Çünkü edebiyatçı eserini ortaya koyarken harici âlemdeki olay ve mekanlardan seçmeler yapar ve onları bir kompozisyon içinde yeniden üretir. Bu süreçte yaşanmış gerçekliğe ve mekana aynen bağlanmama keyfiyeti vardır (Üçüncü, 2004: 5).

Türkiye’de ilk defa özellikle tarih ve edebiyat tarihi incelemelerinde bilimsel yöntemleri ortaya koyan ve edebî metinlerin tarihsel bir belge olarak kullanılabileceği yönünde ilk çalışmalarını yapan F. Köprülü, edebiyat eserlerinin zaman zaman aslı kaynakları aşabileceği kanaatinde olmakla birlikte, tarihi bir belge olarak edebî eserden yararlanma esnasında sağlam bir filoloji kültürü ve tenkit yeteneği gerektiği (Köprülü, 1943: 379-486) konusunda uyarılarda bulunmayı da ihmal etmez.

Kısaca belirtmek gerekirse, “edebî metinler çağdaş tarih anlayışında muteber kaynaklardır. Ancak böyle bir çalışmada disiplinler arası bir bakış açısına, sağlam bir iç ve dış tenkit bilgisine sahip olma zarureti vardır. Edebi ve tarihi metinlerin incelenmesi, ait olduğu dönemin toplumun estetik tutumu ve değer yargıları, karşı duruşları, farklı statüleri, norm ve davranışları hakkında bize bilgi verir” (Üçüncü, 2004:5). Bu bilgiler ışığında çalışmamızda Kilisli Rûhî’nin Târih-i ibret-nümâ isimli manzumesinin tarihi gerçeklerle olan ilgisi değerlendirilmiştir.

### **Manzumenin Tanıtımı**

İncelemeye aldığımız Tarih-i İbret-nümâ isimli metin, Kilis ilinde elde ettiğimiz ve halihazırda şahsi kütüphanemizde bulunan bir şiir mecmuasından<sup>1</sup> alınmıştır. Manzumenin Kilisli Rûhî’ye ait olduğunu metnin başındaki “Kilisli Rûhî Efendî Merhûmun Daltaban-zâde’ye Söylediği Târih-i İbret-nümâsıdır” şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır. Beyit esasına göre kaleme alınan Tarih-i İbret-nümâ<sup>2</sup> toplam 95 beyit olup aruzun Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün kalıbıyla yazılmıştır. Manzumede ilk beyit kendi arasında, ondan sonraki beyitlerin birinci mısraları serbest ikinci mısraları ilk beyitle kafiyevidir. Manzume bu haliyle nazım şekli olarak kasideye benzese de kaside nazım şeklinin özelliklerini tam olarak yansıtmamakta ve divan edebiyatı nazım şekillerinden herhangi bir nazım biçimine de uymamaktadır. Bundan dolayı metin için çalışmamızda genel bir ifade olan manzume tabiri kullanılmıştır. Mahlas kullanılmamış olan manzumenin son beytinde Daltaban-zâde’nin ölümüne tarih düştüğü görülür. Bu beytin dışında Daltaban-zâde’nin ölüm tarihini veren başka bir tarih beyti de manzumenin sonunda “Târih-i vafâtı” başlığıyla verilmiştir.

### **Manzumenin İncelenmesi**

Çalışmamıza esas aldığımız Kilisli Rûhî’nin İbret-nümâ isimli manzumesi, Kilis ve Azez<sup>3</sup> ayanlarından<sup>4</sup> Daltaban-zâde Mehmet Ali Paşa’nın idareciliği döneminde Kilis ve çevresinde sergilemiş olduğu bazı uygulamaları hakkında günümüze ışık tutması ve belli bir zaman zarfında Kilis ve çevresinde cereyan eden bazı olayları ayrıntıları ile aktarması hasebiyle tarihe tanıklık eden bir metin hüviyeti kazanmaktadır.

Manzumenin giriş bölümünde Rûhî, gönlüne hitaben, bir insanın ne kadar varlıklı ve güçlü olursa olsun sonunda öleceğini ve ölümün kaçınılmaz olduğunu, tarihten örnekler vererek anlatmaktadır. Rûhî gönlüne, yedi kıtaya şah da olsan bu kötülük dolu aşağılık dünya saltanatı için mağrur olunmaması gerektiğini ifade ederek, bu dünya mülküne ibret gözüyle bakıp ölmüşlerin mal ve mülklerinin ne olduğunu düşünmesini öğütlemektedir.

- 1 Şâh olursan fi’l-meşel ey dil bu heft-kışvere  
Gırra olma devlet-i dünyâ-yı dîn-ı pür-şere
- 2 Ser-te-ser ‘ibret göziyle bak bu mülk-i ‘âleme  
Mâlik-i hâliklerin fikreyle hâlin bir kere

<sup>1</sup> “Mecmû’a-i Eş’âr” ismini taşıyan bu mecmua Muhammed ‘İdî tarafından tertip edilmiş olup toplam 102 varaktır. Eser, tarafımızdan ayrı bir çalışmada detaylı olarak tanıtılacaktır.

<sup>2</sup> Tarih-i İbret-nümâ üzerine bu güne değin ciddi bir çalışma yapılmamıştır; ancak manzumenin bir kısmı, İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayımlanmıştır (Konyalı, 1968: 566-569). Ayrıca Şakir Sabri Yener, Gaziantep ilindeki bir mahalli dergide, üzerinde herhangi bir çalışma yapmadan bu manzumeyi iki parça olarak yayımlamıştır (Yener, 1942a:11-13; Yener, 1942b: 8-10).

<sup>3</sup> Azez, bugün Suriye sınırlar içinde olup Kilis ilinin yaklaşık 20 km güneyinde bir kasabadır.

<sup>4</sup> Âyan; bir şehir, kasaba, zümre ve dönem içindeki ileri gelen kimseler anlamındadır. Osmanlı Devleti’nde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren merkezi otoritenin zayıflamaya başlamasına paralel olarak devletle halk arasında irtibatı sağlayan mahalli ileri gelenler (âyan) yavaş yavaş önem kazanmaya başlamıştır. Bunlar devletin içine düştüğü sıkıntıların ortaya çıkardığı boşluktan faydalanıp zamanla iktisadi ve siyasi ağırlıklarını daha da arttırarak bulundukları bölgede güçlerini ve nüfuz alanlarını merkezi otorite aleyhine genişlettiler. XVIII. yüzyıla gelindiğinde âyan, artık devletin ve merkezi otoritenin karşısında önemli bir güç haline gelmiş, Anadolu ve Rumeli’de güçlü âyan aileleri ve hanedanlar teşekkül etmişti. Taşrada otoritesini tesis edemeyen devlet, bu güçlerin varlığını kabul etmek zorunda kalmış, onların birbirleriyle ve devletle mücadeleleri sosyal yapıyı ve dengeleri bozmuştur (Ali AKYILDIZ, İslam Araştırmaları Dergisi, S.2, 1998, s.209-222).

Adları şehnamelerde anılan Dârâ ve İskender gibi şahların, saltanat davasıyla can veren hükümdarların hepsi bu dünyadan göçüp gitmiş ve davalarının gerisi mahşere kalmıştır.

- 3 Adları şeh-nâmelerde yâd olan şâhlar kânı  
Feth-i gûş et kışsa-i Dârâ ile İskendere
- 4 Tâk-ı eyvânına eller yetmiyen kistrâların  
Kâşredüb ‘ömrin felek döndürdi rûz-ı Kâşşere
- 5 Saltanat da‘vâsı ile cân viren cânlar kânı  
Girdiler da‘vâlarının faşlı kaldı mahşere  
Zaman, ihtişamlı binalar inşa eden nice zalimlerin evini yıkıp rûzagra vermiştir.
- 6 Nice şeddâdî binâ bünyâd iden zâlimlerin  
Yıkıdı evin rûzgâr uğratdı bâd-ı şarşara

Gövdemizin üzerinde taşıdığımız bu başımız eninde sonunda kabir yastığına konulduktan sonra bu başın, taht ve taç sefası için zahmet çekmesi boşunadır.

- 8 ‘Âkıbet bâlîn-i kabre baş koyan sultanların  
Zahmeti degmez şafâ-yı taht [ü] tâc [ü] efsere

Mahyla gururlanan eninde sonunda hakir görülür, aşağılanır. Nitekim malının çokluğuyla övünen, kibirlenen Karun, mahyla birlikte yere batmıştır.

- 9 Mâlina mağrûr olan mağhûr olur encâm-ı kâr  
Görmediñ mi mâl ile hasf oldu Kârûn yerlere

Zulmederek çokça altın ve gümüş biriktiren, mal-mülk edinen tamah ehli, o çok sevdiği malını düşmana bırakıp gider.

- 11 Zûlm ile çok sîm ü zer cem‘ eyleyen ehl-i tama‘  
Kor gider çok sevdiği malın ‘adû-yı ekbere

Nitekim Daltaban-zâde de böyle olmuştur. Zulmederek, insanların malına zorla el koyarak biriktirdiği malı ve mülkü, sonunda bir isyan sonucu kendisini öldüren halk tarafından yağmalanmıştır.

İktidarının ilk yıllarında halkın hoşnut olacağı bir yönetim sergileyen Daltaban-zâde, bir süre sonra dönemin şartlarına uyarak keyfi bir yönetim sergilemeye başlamış ve halk gittikçe kendisinden nefret eder hale gelmiştir (Kıvrım 2008: 152). Rûhî, Kilis ve Azezbölgesinde devletin tek temsilcisi durumunda olan Daltaban-zâde’nin, bölgedeki hâkimiyeti döneminde, kendinden evvelki zalimlerin geliriyle yetinmeyip açgözlülük zehriyle nasıl bir canavara dönüştüğünü şu beyitlerle anlatıyor:

- 12 Nitekim Kilis ile ‘Azaz’a ibn-i Daldabañ  
Vaz‘-ı engüşt-i hükûmet eyledikde yek-sere
- 13 Kendüden esbak geçen zâlimlerin îrâdına  
Kâni‘ olmayup tama‘ zehriyle döndi ejdere

Daltaban-zâde’nin, birçok kez, Kürt, Türkmen, Arap ve Rişvân aşireti ayırımı yapmadan Antep ve Halep illerini defaten yağmalayıp bunlardan gasp ettiği malları üçüncü şahıslara sattığı görülmektedir.

- 14 Kürd ü Türkmân ü ‘Arab Rişvân-ı ‘Anteb ü Haleb  
Malların def‘ât ile ğasb itdi satdı âhere

Daldaba-zâde, idaresi zamanında akla fikre gelmeyen uygulamalara imza atmış, cendereden geçirircesine halkın malına el koymuştur. Varisleri olmasına rağmen, ölen zenginlerin mallarına el koymuş, yetimleri sersefil bırakmıştır. Hatta geleneğe aykırı olarak emlâk üzerine “sâlyâne” denilen bir vergi ihdas etmiş ve nice mal sahiplerini dilenci gibi kapılara düşürmüştür.

- 15 ‘Aqla fikre gelmeyen bid‘atleri ihdâş idüb  
Haddeden çekdi ilîñ malın mişâl-i cendere  
16 Vârişi mevcûd olan mevtâlaruñ malın tamâm  
Zapt idüb eytâmın el baştırdı yâbis yerlere  
17 Şâlyân vaz‘ etdi emlâke hilâfû’l-‘âde hem  
Nice şâhib-mülki sâ’il-veş düşürdi derlere

Daltaban-zâdenin ihdas ettiği vergiler o kadar ağırdır ki harman hâsılatı vergilere yetmeyen çiftçilerin birçoğu, katırını dahi satarak kendileri için belirlenen vergiyi ödeme yoluna gitmişlerdir. Daltaban-zâde vergide sınır tanımamaktadır. Öyle ki eşeğe yarım, deve ve katura bir kuruş vergi ihdas etmiştir.

- 18 Hırmeni şâlyânesine yetmeyen çok ehl-i zer‘  
Devr idüb tâlib arardı bey‘-i bağl-ı cercere  
25 Bâc ihdâş eyleyüb yollara koydı bâc-dar  
Cahşe yarım bir kuruş vaz‘ etdi cemel estere

Daltaban-zâde, vakıf ve şahıslara ait mülkiyet hakkını hiçe sayarak Kilis ve civarının ürünlerinin tamamını zapt ederek vakıf, tımar, zeamet ne varsa kendi eline geçirmiştir. Hatta camilere vakfedilen malları dahi kendi malı diye deftere kaydetmiştir. Bu uygulamadan dolayı camilerin mağduriyeti baş gösterince devreye âlimler girmiştir.

- 9 İşbu etrâfuñ hubûbâtın tamâmen zabt idüb  
Vağf ü tîmâr ü ze‘âmet geçti dest-i ez‘ara  
20 Siyyemâ bostân-ı verd kim câmi‘ine vağf iken  
Zabt idüb malım deyü şebt itdi anı deftere  
21 Rû-nümâ olduğda mağdûriyeti câmi‘leruñ  
‘Âlimûn ibrâm idüb bağlatdılar muhakkere

Bölge halkının üzüm ve pekmezlerini elinden zorla ucuz fiyata alıp daha yüksek fiyata yine zorla halka satmıştır.

- 22 Kürtlerin dîbs ü zebîbin cebren idüb iştirâ’  
Halka tarh idüb şatardı kıymetinden evfere

Daltaban-zâde, halktan topladıklarıyla öyle zengin olmuştur ki sahip olduğu mal ve mülkün haddi hesabı yoktur. Karun gibi sahip olduğu altın ve gümüşü muhafaza etmek için dülgerlere sayısız sandıklar yaptırmıştır.

- 26 Mâlik-i gencîne-i mâl ü menâl bî-hisâb  
Olmuş iken hırş müzdâd oldı itdi za‘tere

- 27 Vaz'-ı sîm ü zer için Kârûn mişâl câ-be-câ  
Bî-'aded şandûklar yapırdı hayli dülgere

Her türlü ihtiyacını halktan zorla karşılayan ve esnafın malına zorla el koyan Daltaban-zâde, berbere dahi para vermezmiş.

- 29 Cümle eşnâfın alub emvâllerin bâd-ı hevâ  
Kimseye bir akçe vermezdi meger kim berbere

Daltaban-zâde, halkın malına el koymakla yetinmemiş, han, hamam ve saray yaptırmak bahanesiyle birçok kimsenin evini yıktırmış, yıktırdığı bu evlerin taşlarını yaptırdığı binalarda kullanmıştır.

- 33 Nitekim hân ile hamâm ü serây bünyâd için  
Hayli hâne yıkdırub çekdirdi taşın harlara

Daltaban-zâde, her türlü kanunsuz uygulaması için Kör Bilal isminde alçak bir adamını görevlendirmiştir. Halktan haraç toplama görevi de Kör Bilâl'indir.

- 30 Hem birisi cümleden aylık alırdı Kör Bilal  
Kabrine dûzahdan açılun hezârân pencere  
32 Çünkü ol deyyûş-ı menhûs-ı muhâneş kâfiri  
Mu'temed naşb eylemişdi her umûr-ı münkere

Rûhî'nin "o öyle şeddadan geçkin bir Frenk idi ki.." diye tanımladığı Kör Bilal, halkı öyle sömürmüş ki halk bir kızıl mangıra, bir bakır sikkeye dahi muhtaç olur hale gelmiştir.

- 34 Öyle bir şeddâddan geçgin Frenk idi kim ol  
Nice ehl-i 'arzı muhtâc itdi fûls-i ahmere

Daltaban-zâde, halkı en iyi soyup soğana çevirecek kişinin Kör Bilal olduğunu bildiğinden, ona her türlü kötü muamelesi için ona izin vermiş, her türlü melanetli işlerinde onu kullanmış ve onu oldukça şımartmıştır.

- 35 Şayd-ı mazlûmı tamâm avlar bu a'ver it diyü  
Hayli ruşşat virdi Pâşâsı da çemrendi şere  
37 Hâşılı cümle umûr-ı mel'ânetde dâ'imâ  
Kullanub yüz virmiş idi ol kabîhü'l-manzara

Kör Bilal de efendisinin kendisine gösterdiği teveccühü karşılıksız bırakmıyor, halktan haksız yere topladığı binlerce lirayı her gece paşasına getiriyor.

- 38 Pes nice yüz vermesün ol kâfire zîrâ kim ol  
Her gice binle gelürdi o mişâl-i şebpere

Daltaban-zâde Kilis'te halka bunları yaparken, Antep'te de halk şehrin yöneticisi olan Battal-zâde (Nuri Mehmet) Paşadan pek memnun değildir. Halk ile Antep derebeyi Battal-zâde arasında bir anlaşmazlık vardır. Serdar Kasap-zâde İbrahim Ağa, şehrin ileri gelenlerinden iki kişi ile müşaverede bulunarak Daltaban-zâde ve Battal-zâde'yi birbirine musallat etmek için Daltaban-zâde'yi Antep'e davet etmiştir.

- 40 Ehl-i 'Ayıntâb ile Baṭṭal-zâde Pâşâ nâgehân  
Bozışub yeñiçeriler döndi çün şîr-i nere

- 41 Hâliyâ ser-dar Kaşab-zâde İbrahim Ağa  
İki efendi nakîb ile idüb hem-meşvere  
42 Daldaban oğlını Baştâl-zâdeye taslîî için  
Belde-i ‘Ayıntâb’a da‘vet etdiler birden bire

Daltaban-zâde’nin Antep’e girmesi emirle yasak olmasına rağmen, yasağa aldırmayıp bu çağrıdan dolayı gayet memnun olmuş ve en sadık adamı Kör Bilal’e, iki yüz atlı alıp selefi olarak Antep’e gitmesi, az çok demeden ne görürse yağmalaması, kendisine mani olanlar olursa zor kullanması talimatını vermiştir.

- 43 Emr ile memnû‘ iken ‘Ayıntâbda ibn-i Daldaban  
Bağmayub maẓmûn-ı fermân-ı ‘adâlet-güstere  
44 Yine beş yüz kîsenûñ arasına girem diyü  
Şâd-kâm olub dedi ol Kör Bilal-i ekfere  
45 İki yüz sekbân alub ‘Ayıntâba var benden selef  
Her ne mâl görür iseñ al bakma kıll ü ekşere  
46 Pes saña kim mâni‘ olursa ahâlîden hemân  
Ver cevâbı darb ile el sun debûs-ı şeş-pere

Daltaban-zâde, Antep şehrini yağmalamak üzere önden Kör Bilal ve adamlarını göndermiş ve kendisi de birkaç gün sonra arkasından askerleriyle gelmiştir. Şehre varınca hiç zaman kaybetmeden yağmaya başlamış ve şehrin önde gelenlerinin mallarına el koymuştur.

- 47 Gönderüb bu emr ile ‘Ayıntâba çün ol kâfiri  
Der-‘aķab ‘asker ile vardı o şehr-i dil-bere  
48 Âteşe vaz‘ itdiler zûlm ü sitem ü ağlayış  
Başdılar mâlî olan aşhâb-ı nâm [ü] eşhere

Yağmalama işinde en olmadık fiillerde Kör Bilal bulunuyor. Eline bir balta alan Kör Bilal kapılar kırıyor, evlere giriyor, girdiği evde elbiselere varıncaya kadar ne bulduysa alıyor, hatta gelinlik kızların çeyizlerine bile el koyuyor.

- 49 Bir kaba şaplı külüng alub eline Kör Bilâl  
Başladı kapu kırub aħz-ı libâsı ifhare  
50 Aldı şandûk ü sepetler dolusı kâlâlârları  
Geldi nevbet ba‘de aħz-ı cehâz-ı duħtere

Antep’te öncelikle Battal-zâde Mehmet Paşa ve müftünün ambarlarını, sonra Kadı-zâde’nin evini yağmalayan Kör Bilal ve adamları daha sonra Basmacıoğlu’nun evini ve Battal-zâde Mehmet Paşanın saray içindeki mallarını ve evindeki her türlü eşyayı yağmalamışlardır.

- 57 İbtidâ Pâşâ ile müftîñ an bârın kırub  
Heb ħubûbâtın alub şatdı be-keyl ü sendere  
58 Soñra Kâzî-zâde’nüñ sildi süpürdi ħânesin  
Şoydı hem ‘avratların dönderdi sâķ-ı ‘ar‘ara  
59 Başmacıoğlu evin sekbâna yağma itdirüb

- Şoydı hem atunların d nderdi murğ-ı b -pere  
60 Şo ra P   nu  sar y i re olan emv lini  
     re zab  id b y kletdi v fir estere  
61 Hem dah  Batt l Beg   c mle met -ı beytini  
Na l id b  amb l ile  ekdi sar y-ı edbere

Sadık A a yakalanmı  ve kurtulması i in kendisine y z kese<sup>5</sup> ceza kesilmi tir. Sadık A a b t n malını satarak ancak on be  bin kuru  yani otuz kese temin edebilmi se de bu miktar kafi g r lmemi  ve hapse konularak zaman zaman darbedilmi tir.

- 62   dik A a'yı ol e n da id b a z   girift  
C rm n  y z k seye  at' itdi yazdı deftere  
63 M l   e y sın  atub virmi ken onbe  bi  kuru   
Ra m [ ]  ef at itmeyip yine o 'abd-i kem-tere  
64  ayli ta   r ile  abs-i renc-i ilti' b iderek  
C -be-c   arb eyley b  orlardı Baba Ca'fere

K r Bilal'in gazabına u rayan sadece erkekler de ildir. K r Bilal kad nları da soyup d vm   ve hapse atmı tır. Hapse attı  kad nları d vmek i in *t fen  ba ılar*, erkekleri d vmek i in *odaba ılar* g revlendirmi tir. K r Bilal hapse attı  insanlardan cezalarının kar ılı ını tahsil etmek i in onları bazen sopa ile bazen de han er ile darp etmi tir.

- 65 Nitekim  oy un viren  arıları c rme kes b  
 ab  id b her birlerin her g n d gerdi bir kere  
66  arb-ı nisv na t fen  ba ıyı ta'y n id b  
L k o aba ı me'm r idi  arb-ı erlere  
67 K r k pek ta   l-i c rm i  n  amu ma b sları  
 arb id b   b ile g    el atardı han ere

Daltaban-z de'nin adamlarının  zellikle K r Bilal'in Antep  hrinde yapmı  oldu u zul mleri ve haksız uygulamaları anlatmak i in dil yetersiz kalmaktadır.  ar ı halkı K r Bilal'in adamlarının  errinden Allah'a sı ınarak ka ı maktadır.  yle ki Antep Antep olalı b yle bir zul mle kar ıla mamı  ve K r Bilal gibi bir  eytan y zl  g rmemi tir.

- 69 A rab sınu  hele  ehr   k r ya etdigi  
Dil ile ta'b r olunmaz ki diyem sen servere  
70 K r firenk etb 'ınu   errinden ise ehl-i s k  
 sti' ze iderek der  l segirdir ma'bere  
71    ılı 'Ayınt b bina oldu olalı l -cerem  
 atmamı dı ehli bir b yle 'Az   l-peykere

Daltaban-z de'nin Antep'te yaptı  zul m ve i kenceler halkı canından bezdirmi ti. Battal-z de'den memnun olmayan ve ondan kurtulmak i in Daltaban-z de'yi Antep'e  a ıranlar pi man olmu lardı. Daltaban-z de'yi Antep'e  a ırmanın, kurdun y z ne (boynuna) kuyruk asmakla bir

<sup>5</sup> Bir kese 500 kuru 

olduğunu anlayan halk, pişmanlık ateşiyle yanıp tutuşmuşlar ve “bu zalim bizi ma’sara gibi sıktı, bu belalı Kör Bilal’i acilen kahret” diye Allaha yakarıшта bulunmuşlardır.

- 72 Nâdim oldu bunları da‘vet iden dîvâneler  
Ester-âsâ her biri gûyâ bakardı baytara
- 73 Kuyruk aşmış olmuşuz kurdun yüzine diyerek  
Kavrılıb nâr-ı nedâmetle misal-i cendere
- 74 Cümleten dergâh-ı Mevlâyâ tazarru‘ iderek  
Dediler zâlim bizi şıkdı misâl-ı ma’sara
- 75 Bu belâlı Kör Bilâlî ‘âcilen kâhret diyü  
Yalvarub Hakka tevessül idicek Peygambere

Antep halkının gelinen noktada bir tahammülü kalmamıştır. Sebep oldukları bu korkunç duruma bir çare bulma arayışına girmişler ve halkın ileri gelenleri toplanarak Daltaban-zâde ve adamlarının yaptıklarına karşı koymaya karar vermişlerdir. Nihayet halkın beddua ateşinin tesiriyle şehir bir kazan gibi kaynamaya başlamış, halk silahına sarılmış ve Daltaban-zâde’nin sarayını basmışlardır.

- 76 Der-‘aķab te’sîr-i nâr-ı inkisâr-ı halk ile  
Kaynadı her cânibi şehriûn misâl-ı tencere
- 77 Gayret ile cem‘ olup cem‘iyet eyledi zühûr  
Başdılar Pâşâ’yı ulaştırmadılar ‘askere

Muhasara altındaki Paşanın sarayına her taraftan kurşun yağmaktadır. Daltaban-zâde, kendine isabet eden bir kurşunla yere yığılmış ve feci bir şekilde can vermiştir. Halk, Paşa’yı öldürmekle hınçlarını alamamış ve Paşa’nın başıyla bir kolunu kesip cesedini soyarak sokaklarda teşhir etmiştir.

- 79 Her taraftan atdılar beglik sarâyâ kurşunı  
Degdi kurşunun biri Pâşâyâ geçdi yerlere
- 80 Âh [ü] feryâd ile der-sâ‘at zemîne diz çöküb  
Câmı hulkûma gelüb gûyâ iderdi gârgara
- 81 Kesdiler başıyla bir kolın Pâşânun aldılar  
Şoydılar cism-i leşin seyr oldı ehl-i maḥzara

Öldürölüp başı kesilen ve sokaklarda teşhir edilen Daltaban-zâdenin cesedi gömülmeyp o gece köpeklerle yem edilmiş daha sonra Münkir-Nekir melekleri tarafından sorguya çekilmek üzere defnedilmiştir.

- 84 Lahm-i Pâşâyı faķat ol şeb yedi vâfir kilâb  
Şoñra defn oldı cevap için Nekîr ü Münkere

Kör Bilal de yakalanıp öldürölmüş ve başı kesilmiştir. Halk bunlardan öyle bir nefret etmiştir ki Kör Bilal’in başını kesmekle yetinmeyip sakalını pisliğe bulaştırmışlardır.

- 82 Kör Bilâlün kellesin hem çeşmede ķat‘ eyleyüb  
Sürdiler şaķalını necs-i galîz-i aşfere

Kör Bilal'in koparılmış başı pislik bulaştırılmış bir astarla sarılmış, cesedine ise it pisliği ile dolu bir saksıdan tütsü verilmiştir. Nefret dolu halk, Kör Bilal'in gerdanına ip takıp ayı gibi oynatmış, leşini bir çukura bırakmak için pislik dolu bir mekana getirmiş, kabre koyduktan sora tamamen soymuş ve makatına uzunca bir sopa sokmuşlardır.

- 88 Kör Bilâl'ün götürüb şöñra ser-i murdârını  
Şardılar ba'zı yirin bir pâre boklı aştara  
89 Şoñra bir boğ saşsısın it boğı ile tıdırub  
Tütsi virdiler münecces cismine ba-micmere  
90 Gerdenine ol Һarın zen-mâderi bir ip Һakub  
Oynadırdı anı âyû-veş misâl-i maşҺara  
93 Boklı Bostan'da leşin bir Һufreye ilkâ için  
Hây hây ile getirdiler anı bâ keckere  
94 Һabre inince o kör puştı tamâmen şoydılar  
Һande kılsun deyü döndürdiler anı kışmere  
95 İki ayak Һaldırub Һatlı olduğı târîҺde  
Bir Һavîl şap şoğdılar gûn-ı Bilâl-i a'vere

Kadınları dövmekle görevli tüfenkçibaşı ve sarayın ahır beyi, ahır müdürünün yanı sıra Daltaban-zâdenin birçok askeri öldürülmüştür.

- 83 Hem tüfenkçi başı mîr-âhûr ile mağtûl olub  
Leşkeri Şuburcu'nı hem eylemişdi kabkara

Daltaban-zâde'nin öldürülen askerlerinin cesetleri ortada kalmış ve daha sonra hayırsever halk tarafından defnedilmiştir.

- 85 Ba'dehu mağtûl olanları nice erbâb-ı Һayır  
Götürüb defn itdiler her birlerin bir mağbere

Kilis'li Rûhî, Daltaban-zâde ve sadık adamı Kör Bilal'in haksız uygulamalarını ve bu uygulamalar karşısında çaresiz kalan halkın isyan ederek onları katletmesi olayını bu şekilde anlattıktan sonra manzumenin son beytinde Daltaban-zâdenin ölüm tarihini veriyor. Buna göre son beytin ikinci mısraındaki harflerin ebced değerlerinden iki ayak kelimesinin harf sayıları toplamı kadar bir değer çıkarıldığında, Daltaban-zâdenin ölüm tarihi olan 1203 tarihi bulunmuş oluyor.

ایکی ایاق قالدیروب قاتل اولدیغی تاریخده

بر طویل صاب صوقدیلر کون بلال اعوره

- 95 İki ayak Һaldırub Һatlı olduğı târîҺde  
Bir Һavîl şap şoğdılar gûn-ı Bilâl-i a'vere

Beytin ikinci mısraındaki harflerin ebced değeri 1211 etmektedir. Bu sayıdan, birinci mısra da ipucu verilmiş olan iki “ayak (ایاق)” kelimesinin harfleri toplamı olan sekiz çıkarıldığında 1203 tarihi elde edilmektedir.

Manzumenin bu son beytinin dışında yine Rûhî tarafından söylenmiş, manzumeden bağımsız “târîh-i vefâtı” başlıklı bir tarih beyti daha vardır. Bu tarih beytinde de 1203 tarihi çıkmaktadır. Bu beyitte 1203 tarihini, “ğurâb” kelimesinin ebced hesabına göre sayı değerleri vermektedir.

شكر كم اللى وجودى ناياب  
دالدابان جيفهسنه قوندى غراب

Şükr kim oldu vücûdı nâyâb

Daldaban cîfesine kondı gurâb (1203)

## SONUÇ

Kilisli Rûhî bu manzumesinde Daltaban-zâde'nin Kilis ve çevresinde idareyi eline almasından sonra göstermiş olduğu haksız uygulamaları ve bu haksız uygulamalara halkın isyan ederek kendisini feci bir şekilde öldürmesi sürecinde yaşananları bir şair bakış açısıyla sunmaktadır. Bir kurgudan ibaret olan bu manzumede anlatılan bazı hususların tarihi kaynaklarla örtüştüğü görülmektedir.

Tarih-i İbret-nümâ'da anlatılanlar, tarihi verilerle mukayese edildiğinde aşağıdaki neticelere ulaşılmaktadır:

1. Manzumeye göre, Daltaban-zâde, Kilis ve 'Azaz bölgesinin tek hükümet temsilcisidir (bkz. 12. beyit). Tarihi kaynaklara göre, Kilis sancağı voyvodası Battal Seyyid Mehmed Ağa'nın ölümünden sonra Kilis ve çevresinin idaresi 1782'de Daltaban-zâde Mehmet Ali Paşa'ya verilmiştir. Merkezi yönetim tarafından, mütesellim ve voyvodaların görevleri arasında olan eşkıyaların yakalanarak cezalandırılması görevi de Daltaban-zâde'ye tevdi edilmiştir (aktaran Kıvrım, 2008: 151-152<sup>6</sup>; Konyalı, 1968: 562).

2. Manzumeye göre, Daltaban-zâde, gerek kişilere gerekse vakıflara ait mülkiyet hakkını hiçe sayarak, özellikle Güllü Camii isminde bir camiye vakfedilen birçok mala el koyup kendi malı olarak deftere kaydettirmiştir (bkz. 16. ve 20. beyitler). Yapılan araştırmalar, manzumede aktarılan bu bilginin tarihi kaynaklardaki bilgiler ile örtüştüğünü ve Daltaban-zâde'nin evkafa ait birçok malı zapt ettiğini doğrulamaktadır (aktaran Kıvrım 2008: 153<sup>7</sup>; Konyalı, 1968: 563).

3. Manzumede belirtildiğine göre, Antep derebeyi Battal-zâde Nuri Mehmet Paşa ile Antep halkı arasında bir anlaşmazlık mevcut ve halk Battal-zâde'den memnun değildir. Serdar Kasap-zâde İbrahim Ağa, şehrin ileri gelenlerinden iki kişi ile müşaverede bulunarak Daltaban-zâde ile Battal-zâde'yi birbirine kırdırmak için Daltaban-zâde'yi Antep'e davet eder (40, 41 ve 42. beyitler). Tarihî kaynaklar, manzumede aktarılan bu bilgileri doğrulamaktadır. Gerçekten de bu dönemde Antep Halkı ve yeniçeriler şehrin yöneticisi olan Battalzade Nuri Mehmet Paşa'dan pek memnun değiller (Çınar 1999: 449) ve Paşa'dan kurtulmak isteyen Serdar Kasap-zâde İbrahim Ağa ayandan bazı kimselerle görüşerek Daltaban-zâde Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemişlerdir (aktaran Kıvrım 2008: 153<sup>8</sup>; Konyalı, 1968: 563).

Görüldüğü üzere Kilisli Rûhî'nin Târîh-i İbret-nümâ adlı manzumesinde anlatılan temel hususlar tarihi kayıtların verileri ile doğrulanabilmektedir. Daltaban-zâde ile aynı dönemde yaşamış olan şair, dönemin olaylarına şahitlik etmiş ve tarihi vesikaların kabaca ele aldığı konuları manzumesinde ayrıntılarıyla vermiştir. Şair bu ayrıntıları vermekle tarihin kuru anlatımına bir canlılık kazandırmış, tarihi bir olaydan edebî bir metin üretmiştir. Bu metinde anlatılanlardan hareketle tarihe edebiyatın penceresinden bakılabileceğini, böylece bazı tarihi olayların edebi metinler aracılığıyla daha da aydınlanabileceğini söylemek mümkündür.

<sup>6</sup> Başbakanlık Osmanlı Arşivi [=BOA], Cevdet Dahiliye [=C. DH], Numara [=nr.] 17086, (26 Zi'l-hicce 1198/10 Kasım 1784), BOA, Cevdet Zabtiye [=C.ZB.], nr.26 (29 Şaban 1200/12 Haziran 1786).

<sup>7</sup> BOA, C.DH, nr. 6057, (26 Zi'l-hicce 1198/10 Kasım 1784).

<sup>8</sup> BOA, Hatt-ı Hümayun [=HAT], nr. 16/684, (22 Cemâziye'l-âhir 1203/20 Mart 1789).

## KAYNAKÇA

- Akyıldız, Ali (1998), İslam Araştırmaları Dergisi, S.2,
- Erol, Kemal (2012), Tarih -Edebiyat İlişkisi Ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 1(2), 59-70.
- Hüseyin Çınar (1999), “18. Yüzyılda Ayıntab’da Bir Yerel Gücün Yükselişi ve Düşüşü: Battalzâdeler (Battaloğulları)”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C. III Ankara.
- Kıvrım, İsmail (2008), “Kilis ve A’zez Voyvodası Daltaban-zâde Mehmed Ali Paşa ve Muhallefatı” OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), S.24, s.147-174, Ankara.
- Konyalı, İ. Hakkı (1968), Abideleri ve Kitabeleri İle Kilis Tarihi, İstanbul.
- Köprülü, M. Fuat (1943), Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları, Belleten, C.VII, s.379-486, Ankara.
- Köprülü, M. Fuat (1980), Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Yaşar (1993). Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Ankara.
- Tural, Sadık Kemal (1993), Edebiyat Bilimine Katkılar, Ankara, Ecdad Yay.
- Üçüncü, Kemal (2004), “Sözlü Kültür/Tarih Bağlamında Bir Metin Olarak Otman Baba Vilâyetnâmesi”, Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S.28, s.1-27
- Yener, Şakir Sabri (1942), “Kilisli Meşhur Şair Rûhî’nin Vaktiyle Antep’te Bir Çok Mezalim Yapan Daltabanoğlu Hakkında Bir Şiiri”, Başpınar, Aylık Edebiyat ve Kültür Mecmuası, S. 35-36. (Nisan Mayıs 1942), s.11-13, 8-10, Gaziantep.

## METİN

### KİLİSLİ RÛHÎ EFENDÎ MERHÛMUN DALTABAN-ZÂDE’YE SÖYLEDİĞİ TÂRÎH-İ İBRET-NÛMÂSIDIR

- 1 Şâh olursan fi’l-meşel ey dil bu heft-kışvere  
Gırra olma devlet-i dünyâ-yı dîn-ı pür-şere
- 2 Ser-te-ser ‘ibret göziyle bak bu mülk-i ‘âleme  
Mâlik-i hâliklerin fikreyle hâlin bir kere
- 3 Adları şeh-nâmelerde yâd olan şâhlar kanı  
Feth-i gûş et kışsa-i Dârâ ile İskendere
- 4 Tâk-ı eyvânına eller yetmiyen kistrâların  
Kaşredüb ‘ömrin felek döndürdi rûz-ı Kayşere
- 5 Saltanat da’vâsı ile cân viren cânlar kanı  
Gitdiler da’vâlarınıñ faşlı kaldı maşşere
- 6 Nice şeddâdî binâ bünyâd iden zâlimleriñ  
Yıkıdı evin rûzgâr uğratdı bâd-ı şarşara
- 7 Nice biñ mîr ü vezîriñ rahtlerin ba’de’l-vefât  
Verdiler sûk-ı fenâda kâl içün zer-gerlere
- 8 ‘Âkıbet bâlîn-i kabre baş koyan şulţanların  
Zahmeti degmez şafâ-yı taht [ü] tâc [ü] efsere

- 9 Mâluna mağrûr olan maḫhûr olur encâm-ı kâr  
Görmediñ mi mâl ile ḥasf oldu Ḳârûn yerlere
- 10 Ârzû-yı nefsine esb-i hevâ ile binen  
Yorulur yolda erişmez kûy-ı Âşık Ḳanbere
- 11 Zûlm ile çok sîm ü zer cem‘ eyleyen ehl-i ṭama‘  
Ḳor gider çok sevdiği malın ‘adû-yı ekbere
- 12 Nitekim Kilis ile ‘Azaz’a ibn-i Daldabañ  
Vaz‘-ı engüş-i ḥükûmet eyledikde yek-sere
- 13 Kendüden esbak geçen zâlimlerin îrâdına  
Ḳâni‘ olmayup ṭama‘ zehriyle döndi ejdere
- 14 Kürd ü Türkmân ü ‘Arab Rişvân-ı ‘Anteb ü Haleb  
Malların def‘ât ile ğasb itdi satdı âḥere
- 15 ‘Aḳla fikre gelmeyen bid‘atleri iḥdâş idüb  
Ḥaddeden çekdi ilin malın mişâl-i cendere
- 16 Vârişi mevcûd olan mevtâlaruñ malın tamâm  
Zapt idüb eytâmın el baştırdı yâbis yerlere
- 17 Şâlyân vaz‘ etdi emlâke ḥilâfü’l-‘âde hem  
Nice şâhib-mülki sâ’il-veş düşürdi derlere
- 18 Hırmeni şâlyânesine yetmeyen çok ehl-i zer‘  
Devr idüb ṭalib arardı bey‘-i baĝl-ı cercere
- 19 İşbu eṭrâfuñ hubûbâtın tamâmen zabt idüb  
Vaḳf ü tûmâr ü ze‘âmet geçti dest-i ez‘ara
- 20 Siyyemâ bostân-ı verd kim câmi‘ine vaḳf iken  
Zabt idüb malım deyü şebt itdi anı deftere
- 21 Rû-nümâ olduḳda maĝdûriyeti câmi‘lerüñ  
‘Âlimûn ibrâm idüb baĝlatdılar muhakkere
- 22 Kürtlerin dıbs ü zebîbin cebren idüb iştirâ’  
Ḥalka tarḥ idüb şatardı kıymetinden evfere
- 23 Sağdı ‘Ayntab illerini nice sal şaĝmal mişâl  
Ba‘dehu şaĝım tasın çaldırdı şaḥt-ı mermere
- 24 Nice kervan aldı ‘Ayntâbın deyü reh-zen mişâl  
Yine pâşâlık ile çaldırdı ṭabl-ı mehtere
- 25 Bâc iḥdaş eyleyüb yollara koydı bâc-dar  
Cahşe yarım bir kuruş vaz‘ etdi cemel estere
- 26 Mâlik-i gencîne-i mâl ü menâl bî-hisâb

- Olmuş iken hırş müzdâd oldu itdi za‘tere  
27 Vaz‘-ı sîm ü zer için Qârûn mişâl câ-be-câ  
Bî-‘aded şandûklar yapırdı hayli dülgere  
28 Masrafın bundan kıyas eyle zenân-ı hâş heb  
Nânı ma‘dûdan bulub yerlerdi ekşer faḥfare  
29 Cümle eşnâfın alub emvâllerin bâd-ı hevâ  
Kimseye bir akçe vermezdi meger kim berbere  
30 Hem birisi cümleden aylık alırdı Kôr Bilal  
Qabrîne dûzahdan açılun hezârân pencere  
31 Ekl ü şürbi zehr eyle zakkûm eyle ender-Cahîm  
Teşneler kandukda cennet içre âb-ı Kevsere  
32 Çünkü ol deyyûş-ı menḥûs-ı muḥanneş kâfiri  
Mu‘temed naşb eylemişdi her umûr-ı münkere  
33 Nitekim hân ile hamâm ü serây bünyâd için  
Hayli hâne yıkdırub çekdirdi taşın ḥarlara  
34 Öyle bir şeddâddan geçgin Frenk idi kim ol  
Nice ehl-i ‘arzı muḥtâc itdi fûls-i aḥmere  
35 Şayd-ı mazlûmı tamâm avlar bu a‘ver it diyü  
Hayli ruhşat virdi Pâşâsı da çemrendi şere  
36 Âsiyâb-ı devlet-i ikbâl ancak Kôr Bilâl  
Dönderir âḥerden artık der idi âḥerlere  
37 Hâşılı cümle umûr-ı mel‘anetde dâ‘imâ  
Qullanub yüz virmiş idi ol qabîhü’l-manzara  
38 Pes nice yüz vermesün ol kâfire zîrâ kim ol  
Her gice binle gelürdi o mişâl-i şebpere  
39 Müselmâna bugz u kîn eylerdi ol mel‘ûn kim  
Dînüñe qurbân olam derdi sengli küspere  
40 Ehl-i ‘Ayıntâb ile Baṭṭal-zâde Pâşâ nâgehân  
Bozışub yeñiçeriler döndi çün şîr-i nere  
41 Hâliyâ ser-dar Kaşab-zâde İbrahim Ağa  
İki efendi naḳîb ile idüb hem-meşvere  
42 Daldaban oğlını Baṭṭâl-zâdeye taslîṭ için  
Belde-i ‘Ayıntâb’a da‘vet etdiler birden bire  
43 Emr ile memnû‘ iken ‘Ayıntâbda ibn-i Daldaban  
Baḳmayub mazmûn-ı fermân-ı ‘adâlet-güstere

- 44 Yine beş yüz kîsenüñ arasına girem diyü  
Şâd-kâm olub dedi ol Kôr Bilal-i ekfere
- 45 İki yüz sekbân alub ‘Ayıntâba var benden selef  
Her ne mâl görür iseñ al bakma kıll ü ekşere
- 46 Pes saña kim mâni‘ olursa ahâlîden hemân  
Ver cevâbı darb ile el sun debûs-ı şeş-pere
- 47 Gönderüb bu emr ile ‘Ayıntâba çün ol kâfiri  
Der-‘akab ‘asker ile vardı o şeh-i dil-bere
- 48 Âteşe vaz‘ itdiler zulm ü sitem ü ağlayış  
Başdılar mâlı olan aşhâb-ı nâm [ü] eşhere
- 49 Bir kaba şaplı külüng alub eline Kôr Bilâl  
Başladı kapu kırub ağız-ı libâsı ifhare
- 50 Aldı şandûk ü sepetler dolusu kâlâları  
Geldi nevbet ba‘de ağız-ı cehâz-ı duhtere
- 51 Çok havâtîni şoyub aldı haliyyâtını heb  
Ekşerini şaldı sîm ü zer ile zen-mâdere
- 52 Öyle zen-mâder ki nûş itse idi deryâları  
Bulamazsın yaş yerin beñzer vücûdı süngere
- 53 Nitekim dâmâdı o kör puştun on yıldanberu  
Cem‘ini bir lahızada itlâf iderdi göz göre
- 54 Zîrâ ol kör kâfirün rü’yâda bed-rûyın gören  
Korkudan gül beñzi dönerdi anın nilüfere
- 55 Çün o puştun cümle etbâ‘ı birer ‘ifrît olub  
Kaptılar çok hâtunun başın el atub çenbere
- 56 Girüb evlerde olan emvâl için ol bed-fi‘âl  
Zabt idüb hem sille urdı niçe sîmîn tenlere
- 57 İbtidâ Pâşâ ile müftînüñ anbârın kırub  
Heb hubûbâtın alub şatdı be-keyl ü sendere
- 58 Şoñra Kâzî-zâde’nün sildi süpürdi hânesin  
Şoydı hem ‘avratların dönderdi sâk-ı ‘ar‘ara
- 59 Başmacıoğlu evin sekbâna yağma itdirüb  
Şoydı hem hâatunların dönderdi murğ-ı bî-pere
- 60 Şoñra Pâşânun sarây içre olan emvâlini  
Âşkâre zabt idüb yükletdi vâfir estere
- 61 Hem dahî Battâl Begün cümle metâ‘-ı beytini

- Naql idüb hâmbâl ile çekdi sarây-ı edbere  
62 Şâdık Ağa'yı ol eşnâda idüb ağız ü girift  
Cürmünü yüz kîseye kaṭ' itdi yazdı deftere  
63 Mâl ü eşyâsın şatub virmişken onbeş biñ kuruş  
Raḥm [ü] şefkat itmeyip yine o 'abd-i kem-tere  
64 Ḥayli taḥkîr ile ḥabs-i renc-i ilti'âb iderek  
Câ-be-câ darb eyleyüb qorlardı Baba Ca' fere  
65 Nitekim şoyğun viren qarıları cürme kesüb  
Ḥabş idüb her birlerin her gün döğerdi bir kere  
66 Darb-ı nisvâna tüfenkçibaşyı ta'yîn idüb  
Lîk oṭabaşı me'mûr idi darb-ı erlere  
67 Kôr köpek taḥşîl-i cürm için kamu maḥbûsları  
Darb idüb çûb ile gâhî el atardı ḥaṇçere  
68 Bu ta'addîler Pâşâyâ böyle ma'lûm-ter iken  
Hiç ölüm fikrin getürmezdi dil-i sengîn-tere  
69 Akrabâsınıñ hele şehir ü kûrâyâ etdigi  
Dil ile ta'bîr olunmaz ki diyem sen servere  
70 Kôr firenk etbâ'ınıñ şerrinden ise ehl-i sûk  
İsti'âze iderek derḥâl segirdir ma'bere  
71 Hâşılı 'Ayıntâb bina oldu olalı lâ-cerem  
Çatmamışdı ehli bir böyle 'Azâzîl-peykere  
72 Nâdim oldu bunları da'vet iden dîvâneler  
Ester-âsâ her biri gûyâ bakardı baytara  
73 Kuyruk aşmış olmuşuz kurdun yüzine diyerek  
Qavrilub nâr-ı nedâmetle misal-i cendere  
74 Cümleten dergâh-ı Mevlâyâ tazarru' iderek  
Dediler zâlim bizi şıkdı misâl-ı ma'sara  
75 Bu belâlı Kôr Bilâli 'âcilen qahret diyü  
Yalvarub Hakka tevessül idicek Peyğambere  
76 Der-'akab te'sîr-i nâr-ı inkisâr-ı ḥalk ile  
Qaynadı her cânibi şehriñ misâl-ı tencere  
77 Gayret ile cem' olup cem'iyet eyledi zuhûr  
Başdılar Pâşâ'yı ulaştırmadılar 'askere  
78 Gûyâ şeh-bâz-ı kazâ-ı Ḥakka sayyâd-ı ecel  
Da'vet emrini işâret birle şaldı nuşrete

- 79 Her  arafdan atdılar beglik sar aya  ur unu  
Degdi  ur unun  biri P   aya ge di yerlere  
80   h [ ] fery d ile der-s   at zem ne diz   k b  
C n  h    ma gel b g    iderdi         
81 Kesdiler ba ıyla bir  ol n P    n  aldılar  
 oydılar cism-i le in seyr oldu ehl-i ma        
82 K r Bil    n kellesin hem  e mede      eyley b  
S rdiler      n  necs-i gal   -i a fere  
83 Hem t fen  i ba ı m r-    r ile ma    l olub  
Le keri  uburcu n  hem eylemi di           
84 La m-i P    y  fa    ol  eb yedi v fir kil b  
      defn oldu cevap i in Nek r   M nkere.  
85 Ba dehu ma    l olanlar  nice erb b-      r  
G t r b defn itdiler her birlerin bir ma        
86  a   alan etb     h dd   n        n  oydılar  
Anadan      a gibi d ndi cem  an           
87 Ulu A    y  vel kin      ada bend etdiler  
D   di zinc r-i       i re bel  y  d  vere  
88 K r Bil    n g t r b       ser-i murd  r n   
 ardılar ba  z  yirin bir p   e bo    a        
89       bir bo         n it bo   ile  old r b  
T tsi virdiler m necces cismine ba-micmere  
90 Gerdenine ol   r n zen-m    r  bir ip     b  
Oynadırd  an      -ve  mis  l-i ma          
91      zen-m    r  ki ol k r k firin her k r n   
Kend si ru yet id b vermezdi n vb t du        
92      bir kem  ik keke  du    r ki r  y  y  o  r  
Hem d   e  m-i a      benzer        ca        
93 Bo    Bostan da le in bir h f     il    i  n  
H  y h  y ile getirdiler an  b  ke        
94      e inince o k r pu    tam    n  oydılar  
           n dey  d nd rdiler an            
95     a           b       oldu   t          
Bir                  r g   -  Bil  l-i a      

**Târîh-i vafâtı**

Şükr kim oldu vücûdı nâyâb

Daldaban cîfesine kondı gurâb (1203)